[2011 11 SCR 182]

2011 INSC 6564

প্ৰতিবেদনযোগ্য

ভাৰতৰ উচ্চতম ন্যায়ালয়ত

দেৱানী আপীল অধিকাৰক্ষেত্ৰ

২০০৫ চনৰ দেৱানী আপীল নং ৪৮৮৮

সঞ্জয় কুমাৰ সিং ...আপীলকাৰী(সকল)

বনাম

ভাৰত ৰাষ্ট্ৰ আৰু অন্যান্য প্ৰতিপক্ষ

২০০৫ চনৰ দেৱানী আপীল নং ৪৮৮৫-ৰ সৈতে

২০০৫ চনৰ দেৱানী আপীল নং ৪৮৮৬-৪৮৮৭-ৰ সৈতে

ৰায়

ন্যায়াধীশ, ড° মুকুন্দকম শৰ্মা

১. এই উমৈহতীয়া ৰায় আৰু আদেশৰ দ্বাৰা আমি চাৰিওটা আপীলৰ নিষ্পত্তি কৰিব বিচাৰো যিবোৰ আন্তঃসংলগ্ন কাৰণ আমাৰ বিবেচনাৰ বাবে উদ্ভৱ হোৱা বিষয় আৰু তথ্যসমূহ একে। তেওঁলোকৰ শুনানি একেলগে কৰা হৈছিল আৰু, সেয়েহে, এক উমৈহতীয়া ৰায় আৰু আদেশো দিয়া হয়।

২. গৌহাটী উচ্চ ন্যায়ালয়ে প্ৰদান কৰা ১০.১২.২০০৩ তাৰিখৰ ৰায় আৰু আদেশত ক্ষুব্ধ হৈ আপীলকাৰীসকলে এই আপীলসমূহ দাখিল কৰে য'ত উচ্চ ন্যায়ালয়ৰ খণ্ড বিচাৰপীঠে আপীলকাৰীসকলৰ লেখ আপীলসমূহ খাৰিজ কৰে আৰু তাৰ দ্বাৰা ১৬.৮.০২ তাৰিখে বিদ্বান একক ন্যায়াধীশে আপীলকাৰীসকলে দাখিল কৰা সকলো লেখ আবেদন খাৰিজ কৰি প্ৰদান কৰা ৰায় আৰু আদেশ নিশ্চিত কৰে কাৰণ তেওঁৰ মতামত আছিল যে আপীলকাৰীসকলক নিজৰ পক্ষ দাঙি ধৰাৰ সকলো যুক্তিসংগত সুযোগ দিয়া হৈছিল আৰু সেয়েহে, সেই লেখ আবেদনসমূহৰ কোনো গুৰুত্ব নাছিল।

৩. বৰ্তমানৰ আপীলসমূহ দাখিল কৰাৰ ক্ষেত্ৰত উদগনি জগোৱা তথ্যসমূহ চমুকৈ এয়ে যে ১৯৯৯ চনৰ ১৩ মাৰ্চত হাফলঙত নিয়োজিত ৬০ বেটেলিয়নৰ অধীনত সেৱা আগবঢ়োৱা কেন্দ্ৰীয় সংৰক্ষিত আৰক্ষী বাহিনী [চমুকৈ "চি.আৰ.পি.এফ."]-ৰ সেনা আপীলকাৰীসকল আৰু আন কেইজনমান লোকক ৰেটেজোলে জাটিংগা ৱাটাৰ পইন্টৰ পৰা পানী অনাৰ বাবে দুখন বাহনত যাবলৈ নিৰ্দেশ প্ৰদান কৰা হৈছিল, এখন নিৰাপত্তা প্ৰদানকাৰী বা এস্কৰ্ট হিচাপে আছিল আৰু আনখন পানীৰ টেংকাৰ আছিল। চালক সঞ্জয় কুমাৰ সিং, জয় শংকৰ শৰ্মা আৰু কে.এন. পাছৱান পানীৰ টেংকাৰখনত আছিল আৰু তেওঁলোকৰ বাবে এখন এস্কৰ্ট বাহনৰ ব্যৱস্থা কৰা হৈছিল যিখন জৱাহৰ লালে চলাইছিল আৰু উক্ত এস্কৰ্ট বাহনখনত থকা আন যাত্ৰীসকল আছিল হেড কনিষ্টবল ইমানুৱেল হেৰেঞ্জ; লেন্স নায়ক হৰেন্দ্ৰ চৌধুৰী; লেন্স নায়ক যশৱন্ত সিং; কনিষ্টবল ইউ.কে.এছ. গুৰুং আৰু কনিষ্টবল পি. মাধৱী। অনুসৰণকাৰী এস্কৰ্ট পাৰ্টিৰ সৈতে পানীৰ টেংকাৰখন উক্ত ৱাটাৰ পইন্টলৈ যোৱাৰ পথত উগ্ৰপন্থীয়ে বাহনসমূহৰ ওপৰত আক্ৰমণ চলাই নিৰ্বিচাৰে গুলীচালনা আৰম্ভ কৰে যাৰ ফলত এস্কৰ্ট বাহনখনত থকা পাঁচজন চি.আৰ.পি.এফ. জোৱান নিহত হয়, যথা, চালক জৱাহৰ লাল; লেন্স নায়ক হৰেন্দ্ৰ চৌধুৰী; লেন্স

নায়ক যশৱন্ত সিং; কনিষ্টবল ইউ.কে.এছ. গুৰুং আৰু কনিষ্টবল পি. মাধৱী। সেই আক্ৰমণৰ পৰা ৰক্ষা পোৱা চাৰিজনেই আছিল আপীলকাৰী।

৪. হেড কনিষ্টবল ইমানুৱেল হেৰেঞ্জ হৈছে এস্কৰ্ট বাহনখনৰ একমাত্ৰ জীৱিত জোৱান যিয়ে আক্ৰমণ সংঘটিত হোৱাৰ সময়ত এস্কৰ্ট বাহনখনৰ পৰা জপিয়াই ওলাই আহিছিল আৰু ট্ৰাকখনতেই তেওঁক দিয়া অঁনাতাৰ চেটটো এৰি থৈ গৈছিল। এইটোও নথিত আহিছে যে যেতিয়া উগ্ৰপন্থীয়ে গুলীচালনা কৰিছিল তেতিয়া পানীৰ টেংকাৰত বহি থকা লেন্স নায়ক জয়শংকৰ শৰ্মাই ভাবিছিল যে টায়াৰ ফাটি গৈছে। ইয়াক চাবলৈ তেওঁ পানীৰ টেংকাৰখনৰ পৰা নামি আহিছিল আৰু তেতিয়া তেওঁ উপলব্ধি কৰিছিল যে সেয়া আচলতে উগ্ৰপন্থীৰ আক্ৰমণ আছিল। সাময়িকভাৱে চালক সঞ্জয় কুমাৰ সিঙে কিছু সময় ৰৈ তাৰ পিছত টেংকাৰখন চলাই লৈ যায় যদিও লেন্স নায়ক জয়শংকৰ শৰ্মাই বহু চেষ্টা কৰিও পুনৰ গাড়ীখনত উঠিব নোৱাৰিলে। ইয়াৰ উপৰিও টেংকাৰখনৰ চালকে গাড়ীখন আক্ৰমণ সংঘটিত হোৱা স্থানৰ পৰা ১৫ কিলোমিটাৰ দূৰত্বত থকা হৰিংগাজাব থানালৈ লৈ গৈছিল আৰু তাৰ পৰাই তেওঁ নিজৰ ইউনিটক এই বিষয়ে অৱগত কৰা বুলি কোৱা হৈছে।

৫. যেতিয়া অনুসন্ধানকাৰী দলসমূহে সেই স্থানত উপস্থিত হয়, তেতিয়া তেওঁলোকে হেড কনিষ্টবল ইমানুৱেল হেৰেঞ্জক লুকাই থকা অৱস্থাত পাইছিল আনহাতে লেন্স নায়ক জয় শংকৰ শৰ্মা, যিজনেও বাহনৰ পৰা নামি আহিছিল আৰু আক্ৰমণ সংঘটিত হোৱা ঠাইৰ পৰা পলাই গৈছিল, তেওঁৰ আত্মগোপন স্থানৰ পৰা বিচাৰি পোৱা গৈছিল, যিটো এটা গভীৰ উপত্যকাৰ তলত আছিল। সেইদিনা ৬০ বেটেলিয়নৰ ডেপুটি কামাণ্ডেন্টে (উপ-সেনাধ্যক্ষ) হাফলং থানাৰ ভাৰপ্ৰাপ্ত বিষয়াৰ ওচৰত এজাহাৰ দাখিল কৰে আৰু ১৬.০৩.১৯৯৯ তাৰিখে সকলো আপীলকাৰীক তেওঁলোকৰ বিৰুদ্ধে বিভাগীয় কাৰ্য্যবিধি চলি থকালৈকে সেৱাৰ পৰা নিলম্বিত কৰা হয়। ইয়াৰ পিছত আপীলকাৰীসকলৰ বিৰুদ্ধে অভিযোগনামা জাৰি কৰা হয় যে

আপীলকাৰীসকলক পানীৰ টেংকাৰখনৰ এস্কৰ্ট পাৰ্টি হিচাপে কাম কৰিবলৈ নিযুক্তি দিয়া হৈছিল যদিও, তেওঁলোকে আদেশ অমান্য কৰা, গুৰুতৰ অসদাচৰণ কৰিছিল আৰু নিজৰ কৰ্তব্য পালনত আৰু চি.আৰ.পি.এফ.-ৰ সদস্য হিচাপে ভীৰুতা প্ৰদৰ্শন কৰিছিল। তেওঁলোকৰ বিৰুদ্ধে গঠন কৰা অভিযোগৰ অনুচ্ছেদ দুটা তলত উল্লেখ কৰা ধৰণৰ:-

"অনুচ্ছেদ-১:-

"...এস্কৰ্ট পাৰ্টিৰ সৈতে নিযুক্ত কৰা বাহন (পঞ্জীয়ন নং ডি.আই.জি. ৩৩৯০ পানীৰ ট্ৰাক (৩/৫ টন) আৰু পঞ্জীয়ন নং ডি.এল.-আই.জি ৭৯৭৬ এস্কৰ্ট বাহন) দুখনৰ ভিতৰত উগ্ৰপন্থীয়ে চোপ লৈ আক্ৰমণ কৰে। উক্ত এম্বুছত থকা উগ্ৰপন্থী পাঁচজনক সঠিকভাৱে প্ৰতিশোধ লোৱাৰ পৰিবৰ্তে, ওপৰৰ জোৱানসকলে, আক্ৰমণত আবদ্ধ হৈ পৰা আনটো এস্কৰ্ট পাৰ্টিৰ জোৱানসকলক এৰি পলাই যোৱাৰ লগতে নিৰাপদ স্থানত আত্মগোপন কৰে আৰু ইয়াৰ ফলস্বৰূপে এই ইউনিট বা গোটৰ অন্তৰ্গত লেন্স নায়ক হৰেন্দ্ৰ চৌধুৰী, লেন্স নায়ক ইয়াছৱন্ত সিং, কনিষ্টবল পি.এছ. মাধৱী, কনিষ্টবল ইউ.কে.এছ. গুৰুং আৰু কনিষ্টবল/চালক জৱাহৰ লাল নামৰ এস্কৰ্ট পাৰ্টিৰ ৫ গৰাকী জোৱান ১৩.৩.১৯৯৯ তাৰিখে উগ্ৰপন্থীৰ আক্ৰমণত নিহত হয় আৰু তেওঁলোকৰ অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ আৰু এটা অনাতাঁৰ চেট উগ্ৰপন্থীয়ে লৈ যায়। সেনা-বাহিনীৰ জোৱান, অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ আৰু সঁজুলিৰ নিৰাপত্তাৰ বাবে উগ্ৰপন্থীক হত্যা বা আহত কৰাৰ বাবে উগ্ৰপন্থীৰ গুলীচালনাৰ প্ৰতি-আক্ৰমণ কৰাৰ পৰিৱৰ্তে আক্ৰমণ সংঘটিত স্থানৰ পৰা পলায়ন কৰা কাৰ্য উক্ত আক্ৰমণৰ কাণ্ডত কৰ্তব্য পালনত তেওঁলোকৰ ভীৰুতাৰ পৰিচয় দিয়ে আৰু ই বাহিনীৰ সুশৃংখলা আৰু অনুশাসনৰ বাবে পক্ষপাতিত্বমূলক।

অনুচ্ছেদ-২:-

“... .যে পূৰ্বতে উল্লেখ কৰা সময়ছোৱাত আৰু ইউনিটত কাম কৰাৰ সময়ত........... তেওঁলোকে এস্কৰ্ট পাৰ্টি কমাণ্ডাৰ হিচাপে তেওঁলোকক দিয়া আদেশ/নিৰ্দেশনা অনুসৰণ কৰা নাছিল, যিবোৰ তেওঁলোকে এস্কৰ্ট পাৰ্টি আৰু বাহনত উগ্ৰপন্থীৰ দ্বাৰা কোনো আক্ৰমণ আদিৰ ক্ষেত্ৰত মানি চলিব লাগিছিল, য’ৰ তেওঁলোক কামাণ্ডাৰ আছিল। আক্ৰমণৰ সময়ত উগ্ৰপন্থীৰ গুলীচালনাৰ সময়োচিত প্ৰতিশোধ লৈও তেওঁলোকে নিজৰ দলৰ জোৱানসকলৰ ওপৰত উপযুক্ত শাসন আৰু নিয়ন্ত্ৰণ ফলপ্ৰসূভাৱে ৰাখিব নোৱাৰিলে...... সেই দৰে........ তেওঁলোকে কামাণ্ডাৰ হিচাপে দিয়া আদেশ অমান্য কৰি নিজৰ কৰ্তব্য পালনত ব্যৰ্থ হয়, যিটো বাহিনীৰ সুশৃংখলা আৰু অনুশাসনৰ বাবে ক্ষতিকাৰক।””

৬. তাৰ পিছত কেন্দ্ৰীয় সংৰক্ষিত আৰক্ষী বাহিনীৰ নিয়মাৱলী, ১৯৫৫ [চমুকৈ “নিয়মাৱলী”]-ৰ ২৬ নং নিয়মৰ ভিত্তিত বিভাগীয় তদন্ত আৰম্ভ কৰা হয়। তদন্ত সম্পূৰ্ণ হোৱাৰ পিছত তদন্তকাৰী বিষয়াই দাখিল কৰা এক প্ৰতিবেদন অনুসৰি আপীলকাৰীসকল তেওঁলোকৰ বিৰুদ্ধে উত্থাপিত অভিযোগৰ বাবে দোষী সাব্যস্ত হয়, কিন্তু, যিমানলৈকে এল. জয়শংকৰ শৰ্মাৰ কথা জড়িত হৈ আছে, তদন্তকাৰী বিষয়াই যদিও এটা অভিযোগৰ প্ৰমাণ পাইছিল, কিন্তু আনটো অভিযোগৰ প্ৰমাণ আংশিকভাৱেহে পাইছিল। উক্ত প্ৰতিবেদনখন অনুশাসনমূলক কৰ্তৃপক্ষ অৰ্থাৎ কমাণ্ডেণ্টক দাখিল কৰাৰ পিছত আৰু ইয়াক পৰীক্ষা কৰাৰ পিছত অনুশাসনমূলক কৰ্তৃপক্ষই ১৩/১৫.১.২০০০ তাৰিখৰ আদেশেৰে সেৱাৰ পৰা বৰ্খাস্ত কৰাৰ আদেশ প্ৰদান কৰিছিল।

৭. তেওঁলোকৰ বিৰুদ্ধে গৃহীত হোৱা চাকৰিৰ পৰা বৰ্খাস্ত কৰাৰ উক্ত আদেশত ক্ষুব্ধ হৈ আপীলকাৰীসকলে আপীল কৰ্তৃপক্ষ অৰ্থাৎ চি.আৰ.পি.এফ.-ৰ আৰক্ষী উপ-মহাপৰিদৰ্শকৰ

আগত পৰিনিয়ত আপীল দাখিল কৰিছিল। উক্ত আপীলসমূহ অৱশ্যে খাৰিজ কৰা হৈছিল, যাৰ বিৰুদ্ধে লেখ আবেদনসমূহ গৌহাটী উচ্চ ন্যায়ালয়ত দাখিল কৰা হয় যিবোৰৰ শুনানি বিদ্বান একক ন্যায়াধীশে গ্ৰহণ কৰিছিল আৰু তেওঁ লেখ আবেদন খাৰিজ কৰিছিল।

৮. তেতিয়াও ক্ষুব্ধ হৈ থকা আপীলকাৰীসকলে উচ্চ ন্যায়ালয়ত লেখ আপীল দাখিল কৰে যিবোৰো পূৰ্বতে উল্লেখ কৰা কাৰণৰ পৰিপ্ৰেক্ষিতত খাৰিজ কৰা হয়। ফলস্বৰূপে বৰ্তমানৰ আপীলসমূহ দাখিল কৰা হৈছিল, যাৰ ওপৰত আমি পক্ষসমূহৰ হৈ হাজিৰ হোৱা বিদ্বান অধিবক্তাসকলক শুনিছিলো।

৯. আপীলকাৰীসকলৰ হৈ হাজিৰ হোৱা অধিবক্তাই দাবী কৰে যে বিভাগীয় কাৰ্য্যবিধিত প্ৰাকৃতিক ন্যায়ৰ নীতি উলংঘা হৈছে কাৰণ আপীলকাৰীসকলক সাক্ষীৰ তালিকা দিয়া হোৱা নাছিল আৰু কিছুমান সাক্ষীক পৰীক্ষা কৰা হৈছিল যিসকলক উক্ত তালিকাত সাক্ষী হিচাপেও উল্লেখ কৰা হোৱা নাছিল। লগতে উল্লেখ কৰা হৈছিল যে বিভাগীয় কাৰ্য্যবিধিত সহায় কৰাৰ বাবে আপীলকাৰীসকলক কোনো প্ৰতিৰক্ষা সহায়ক (Defence Assistant) প্ৰদান কৰা হোৱা নাছিল। ইয়াৰ উপৰিও উল্লেখ কৰা হয় যে যদিও তদন্ত বিষয়াই লেন্স নায়ক জয় শংকৰ শৰ্মাৰ বিৰুদ্ধে অভিযোগসমূহৰ ভিতৰত এটা অভিযোগ আংশিকভাৱেহে প্ৰমাণিত বুলি বিবেচনা কৰে, অৱশ্যে, মতানৈক্যৰ কোনো কাৰণ নেদেখুৱাই অনুশাসনমূলক কৰ্তৃপক্ষই উক্ত অভিযোগটোও সম্পূৰ্ণৰূপে প্ৰমাণিত বুলি ধৰি লৈছিল। ইয়াৰ উপৰিও কোৱা হৈছিল যে বাধ্যতামূলক নিয়ম, নিয়ম ২৭(চি) অনুসৰি অভিযোগসমূহ আপীলকাৰীসকলক পঢ়ি শুনোৱা হোৱা নাছিল। সঞ্জয় কুমাৰ সিঙৰ হৈ উত্থাপিত এটা যুক্তি আছিল যে তেওঁক কোনো ধৰণৰ অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ আৰু গোলাবাৰুদ দিয়া হোৱা নাছিল আৰু সেয়েহে তেওঁ স্থায়ী আদেশ উলংঘা কৰা বুলি ধৰাটো ভুল আৰু অবৈধ।

১০. প্ৰতিপক্ষৰ হৈ হাজিৰ হোৱা অধিবক্তাই অৱশ্যে তেওঁৰ যুক্তিৰ সমৰ্থনত আমাক সমগ্ৰ নথিৰ মাজেৰে লৈ গৈছিল যে প্ৰাকৃতিক ন্যায়ৰ নীতিসমূহ একেবাৰেই উলংঘা হোৱা নাছিল। তেওঁ লগতে দাবী কৰে যে সমগ্ৰ বিভাগীয় কাৰ্য্যবিধিত আপীলকাৰীসকলৰ প্ৰতি কোনো ধৰণৰ পক্ষপাতিত্ব কৰা হোৱা নাছিল যিহেতু প্ৰতিটো পৰ্যায়তে আপীলকাৰীসকলক যুক্তিসংগত সুযোগ দিয়া আৰু, সেয়েহে, অভিযোগসমূহ ভিত্তিহীন। তেওঁৰ এই যুক্তিক সমৰ্থন কৰিবলৈ তদন্তকাৰী বিষয়াই দাখিল কৰা তদন্তৰ প্ৰতিবেদনৰ প্ৰতি ব্যাপকভাৱে আমাৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰিছিল যে আপীলকাৰীসকলক নিজৰ পক্ষ ৰক্ষাৰ সকলো সুযোগ প্ৰদান কৰা হৈছিল। তেওঁ লগতে কৈছিল যে আপীলকাৰীসকলক দিয়া শাস্তি তেওঁলোকৰ বিৰুদ্ধে অভিযোগ কৰা অপৰাধৰ ক্ষেত্ৰত যথোচিত।

১১. পক্ষসমূহৰ হৈ হাজিৰ হোৱা অধিবক্তাই উথাপন কৰা বিতৰ্কসমূহৰ বিবেচনা কৰিবলৈ আমি নথিসমূহ পঢ়িছো। তদন্তৰ প্ৰতিবেদন পঢ়িলে ইংগিত পোৱা যায় যে তদন্তকাৰী বিষয়াই তেওঁৰ প্ৰতিবেদনত নথিত থকা অন্যান্য বিষয়বস্তুৰ উল্লেখ কৰাৰ উপৰিও আপীলকাৰীসকলৰ বক্তব্যৰ কথাও উল্লেখ কৰিছে। নথিত উল্লেখ আছে যে সঞ্জয় কুমাৰ সিঙে পানীৰ টেংকাৰখন চলাই থকা অৱস্থাত এটা শব্দ শুনিবলৈ পায়।

১২. লেন্স নায়ক জয় শংকৰ শৰ্মাই ভাবিছিল যে টায়াৰ ফাটিছে আৰু, সেয়েহে, তেওঁ বাহনৰ পৰা নামে, কিন্তু নামি অহাৰ লগে লগে তেওঁ উপলব্ধি কৰে যে উগ্ৰপন্থীৰ আক্ৰমণ হৈছে। কনিষ্টবল কে.এন. পাছৱানে সঞ্জয় কুমাৰ সিঙক এম্বুছ হোৱা বুলি জনাই আৰু যেতিয়া সঞ্জয় কুমাৰ সিঙে এস্কৰ্ট বাহনখন অহা নাই বুলি গম পায়, লেন্স নায়ক জয় শংকৰ শৰ্মাই বাহনখনত পুনৰ উঠিবলৈ অপেক্ষা নকৰাকৈয়ে তেওঁ পানীৰ টেংকাৰখন ১৫ কিলোমিটাৰলৈ চলাই লৈ গৈ থাকে আৰু হৰিংগাজাব থানালৈ লৈ যায় য'ৰ পৰা তেওঁ নিজৰ ইউনিটক অৱগত কৰা বুলি কোৱা হৈছে।

১৩. লেঙ্স নায়ক জয় শংকৰ শৰ্মাৰ বক্তব্য অনুসৰি গাড়ীৰ পৰা নামি তেওঁ গুলীবৰ্ষণৰ বিৰুদ্ধে প্ৰতিআক্ৰমণ চলায়, যিটো প্ৰকৃততে দিশহীন আছিল আৰু তেওঁ নিজৰ বাহনখনৰ পিছে পিছে দৌৰি গৈছিল যদিও গাড়ীখন আগবাঢ়ি যোৱাৰ বাবে ধৰিব পৰা নাছিল। সেয়ে তেওঁ গভীৰ উপত্যকা এটাত লুকায় আৰু ১-১$^{1/2}$ ঘণ্টাৰ পিছত লুকাই থকা ঠাইৰ পৰা ওলাই আহিছিল যেতিয়া শ্ৰী এছ. এছ. গোহৰে বেটেলিয়নৰ মুখ্য কাৰ্যালয়ৰ পৰা দল এটা লৈ আহিছিল। লেঙ্স নায়ক জয় শংকৰ শৰ্মাইও নিজৰ জবানবন্দীত উল্লেখ কৰিছে যে যদিও তেওঁক ৪০ ৰাউণ্ডৰ প্ৰদান কৰা হৈছিল, উক্ত আক্ৰমণৰ সময়ত তেওঁ মাত্ৰ ১৪ ৰাউণ্ডহে গুলী চলাব পাৰিছিল।

১৪. আপীলকাৰীসকলৰ মাজৰ এজন, হেড কনিষ্টবল ইমানুৱেল হেৰেঞ্জেও এটা জবানবন্দী দিছিল যে আক্ৰমণৰ সময়ত, সি জঁপিয়াই কলৰ বাগিচা এখনত আশ্ৰয় লৈছিল। তেওঁ স্বীকাৰ কৰে যে তেওঁ নিজৰ অনাতাঁৰ চেটটো গাড়ীখনত থৈ গৈছিল আৰু উভতি অহাৰ সময়ত সেইটো গাড়ীখনত নাছিল।

১৫. আমাৰ দৃষ্টি আকৰ্ষণ কৰা হৈছিল চি.আৰ.পি.এফ.-ৰ হাতপুথিখনৰ প্ৰতিও য'ত উল্লেখ আছে যে প্ৰতিজন কনিষ্টবলে, যেতিয়াই উগ্ৰপন্থী আক্ৰমণৰ আশংকাযুক্ত অঞ্চলত ওলাই যায়, তেতিয়াই অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ লৈ যোৱাটো বাধ্যতামূলক। সঞ্জয় কুমাৰ সিং যদিও এজন চালক আছিল, তেওঁ এজন কনিষ্টবলো আছিল, আৰু সেয়েহে, তেওঁ উপৰোক্ত জাৰিকৃত নিৰ্দেশনাৰ দ্বাৰা বান্ধ খাই আছিল। অভিযোগ কৰা হৈছে যে তেওঁ উক্ত নিৰ্দেশনাসমূহ মানি চলা নাছিল আৰু সেয়েহে এই ক্ষেত্ৰত তেওঁৰ ফালৰ পৰা কৰ্তব্যৰ অৱহেলা আৰু লগতে অসদাচৰণো কৰা হৈছিল।

১৬. দেখা গৈছে যে নিহত হোৱা এস্কৰ্ট বাহনখনৰ চালকজনেও লগত কোনো অস্ত্ৰ লৈ যোৱা নাছিল আৰু সঞ্জয় কুমাৰ সিঙেও নিয়া নাছিল, যদিও তেওঁ লগত অস্ত্ৰ লৈ যাব লাগিছিল। প্ৰতিৰক্ষাৰ বাবে তেওঁৰ একমাত্ৰ যুক্তি হ'ল যে যদিও ইউনিটটোতেই আনসকলক অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ আৰু গোলাবাৰুদৰ প্ৰদান কৰা হৈছিল, তথাপিও তেওঁক কোনো ধৰণৰ অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ আৰু

গোলাবাৰুদ দিয়া হোৱা নাছিল। উগ্ৰপন্থী আক্ৰমণৰ আশংকাযুক্ত অঞ্চলত এজন চি.আৰ.পি.এফ. জোৱান সঠিকভাৱে অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰৰে সজ্জিত হোৱাটো আশা কৰা হয়, যাতে তেওঁ সকলো পৰিস্থিতিৰ সন্মুখীন হ'ব পাৰে আৰু যিকোনো ঠাইলৈ যোৱাৰ সময়ত, আদেশ অনুসৰি, উক্ত অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ সংগ্ৰহ কৰাটো প্ৰয়োজনীয়।

১৭. সঞ্জয় কুমাৰ সিঙে অস্ত্ৰ আৰু গোলাবাৰুদ বিচৰাৰ পিছতো ইউনিটৰ পৰা এনে কোনো অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ আৰু গোলাবাৰুদ যোগান ধৰা নহ'লে পূৰ্বতে উল্লেখিত প্ৰকৃতিৰ আবেদন গ্ৰহণ কৰাটো ন্যায্য হ'লহেঁতেন। কিন্তু সঞ্জয় কুমাৰ সিঙে ইউনিটৰ অস্ত্ৰ-শস্ত্ৰ আৰু গোলাবাৰুদ ৰখা ঠাইলৈ, সেইবোৰ তেওঁৰ লগত লৈ যোৱাৰ বাবে আনিবলৈ গৈছিল বুলি প্ৰমাণ কৰিব পৰা নাই আৰু লগতে প্ৰকৃততে তেওঁ সেয়া বিচাৰিছিল বুলিও প্ৰমাণ কৰিব পৰা নাই। সঞ্জয় কুমাৰ সিঙে নিৰ্ধাৰিত পদ্ধতি হুবহু মানি চলিছিল আৰু ইউনিটৰ পৰা ওলাই যোৱাৰ সময়ত তেওঁক অস্ত্ৰ দিবলৈ অনুৰোধ কৰিছিল বুলি নথিত কোনো ধৰণৰ উল্লেখ নাই। উপৰোক্ত প্ৰতিৰক্ষাৰ যুক্তি ভিত্তিহীন যেন লাগে।

১৮. যিমানলৈকে বিভাগীয় তদন্ত চলোৱাৰ ক্ষেত্ৰত প্ৰাকৃতিক ন্যায়ৰ নীতি উলংঘাৰ বিষয়টো জড়িত হৈ আছে, উপৰোক্ত যুক্তিটো এই ভিত্তিত আগবঢ়োৱা হৈছে যে নিয়মাৱলীৰ নিয়ম ২৭(চি)-ৰ বিধান অনুসৰি অভিযোগনামাখন পঢ়ি শুনোৱা হোৱা নাছিল তথা জাৰি কৰা হোৱা নাছিল। নথি-পত্ৰসমূহৰ মাজেৰে গৈ আমি দেখিবলৈ পাওঁ যে অভিযোগনামাখন আপীলকাৰীসকলক **১৯৯৯** চনৰ **১১** আগষ্টত জাৰি কৰা হৈছিল, আনহাতে বিচাৰ আৰম্ভ হৈছিল **২০.০৯.১৯৯৯** তাৰিখেহে। সেয়েহে বিচাৰ অনুষ্ঠিত হোৱাৰ সাত দিন আগতে জাৰি কৰিবলগীয়াৰ ভালেমান দিন আগতেই ইয়াক জাৰি কৰা হৈছিল।

১৯. যিমানলৈকে অভিযোগনামাখন পঢ়ি শুনোৱাৰ প্ৰশ্নটো জড়িত হৈ আছে, দেখা গৈছে যে ১৯৯৯ চনৰ ২০ ছেপ্টেম্বৰত বিচাৰ আৰম্ভ হোৱাৰ সময়ত অভিযোগনামাখন পঢ়ি শুনোৱা

হৈছিল আৰু প্ৰথম সাক্ষী এইচ.চি. বাহাদুৰ সিঙক ২১.০৯.১৯৯৯ তাৰিখে পৰীক্ষা কৰা হৈছিল আনহাতে, দ্বিতীয়জন সাক্ষীক পৰীক্ষা কৰা হৈছিল ২৫.০৯.১৯৯৯ আৰু পৰৱৰ্তী সাক্ষীক ২৯.৯.১৯৯৯ তাৰিখে পৰীক্ষা কৰা হৈছিল। যিহেতু অভিযোগনামাখন ১৯৯৯ চনৰ ১১ আগষ্টত আপীলকাৰীসকললৈ প্ৰেৰণ কৰা হৈছিল, সেয়েহে তেওঁলোকে অভিযোগনামাখন বিষয়বস্তুৰ বিষয়ে সম্পূৰ্ণৰূপে জ্ঞাত আছিল। যিমানদূৰলৈকে অভিযোগনামা পঢ়ি শুনোৱাৰ কথা জড়িত হৈ আছে, সেয়া কেৱল আপীলকাৰীসকলে অভিযোগত দোষ স্বীকাৰ কৰে নে নকৰে তাক জানিব বিচাৰ আৰম্ভ হ'লেহে পঢ়িব পৰা যায় আৰু তাৰ লগে লগেই বিচাৰ আৰম্ভ হয়। আপীলকাৰীসকলৰ প্ৰতি কোনো ধৰণৰ পক্ষপাতিত্ব হোৱা আমি দেখা নাই কাৰণ আঠচল্লিশ ঘণ্টাৰ ম্যাদ উকলি যোৱাৰ আগতেই বিচাৰত এজন সাক্ষীক পৰীক্ষা কৰা হৈছিল, বিশেষকৈ এই কথাটোৰ প্ৰতি লক্ষ্য ৰাখি যে আপীলকাৰীসকলক অভিযোগৰ বিষয়বস্তুৰ বিষয়ে বহু আগতেই অৱগত কৰা হৈছিল।

২০. আমাৰ বিবেচিত মতামত অনুসৰি আপীলকাৰীসকলক অভিযোগ পঢ়ি শুনোৱাৰ পিছত ৪৮ ঘণ্টা সময় নিদিয়াৰ বাবে কোনো ধৰণৰ পক্ষপাতিত্ব কৰা হোৱা নাই। সেই ৪৮ ঘণ্টাৰ ভিতৰত মাত্ৰ এজন সাক্ষীকহে পৰীক্ষা কৰা হৈছিল আনহাতে পৰৱৰ্তী দুজন সাক্ষীক ৪৮ ঘণ্টাৰ সময়সীমাৰ বাহিৰত পৰীক্ষা কৰা হৈছিল। ২১.০৯.১৯৯৯ তাৰিখে বাহাদুৰ সিঙৰ পৰীক্ষা কৰা হোৱাৰ বাবে আপীলকাৰীসকলে তেওঁলোকৰ ওপৰত কোনো ধৰণৰ পক্ষপাতিত্ব কৰা হোৱা বুলি দেখুৱাব পৰা নাই।

২১. লগতে যুক্তি প্ৰদান কৰা হৈছিল যে নিয়মাৱলীৰ বিধানৰ অধীনত প্ৰয়োজন অনুসৰি আপীলকাৰীসকলক কোনো প্ৰতিৰক্ষা সহায়ক প্ৰদান কৰা হোৱা নাছিল। এইটো সঁচা যে অপৰাধী বিষয়াক তদন্ত চলোৱাত সহায় কৰিবলৈ কৰ্তৃপক্ষই এজন প্ৰতিৰক্ষা সহায়ক প্ৰদান কৰিব লাগে কিন্তু বৰ্তমানৰ গোচৰটোৰ নথি-পত্ৰত প্ৰকাশ পাইছে যে আপীলকাৰীসকলক

তেওঁলোকৰ সহায় আৰু সহযোগিতাৰ বাবে কোনো প্ৰতিৰক্ষা সহায়কৰ প্ৰয়োজন হ'ব নেকি বুলি সোধা হৈছিল। তেওঁলোকৰ প্ৰত্যেকেই তদন্তৰ কাৰ্য্যবিধিত নিজেই বিশেষভাৱে উল্লেখ কৰিছে যে তেওঁলোকক কোনো প্ৰতিৰক্ষা সহায়কৰ প্ৰয়োজন নাই। তেওঁলোকে আচলতে সাক্ষীসকলক নিজেই জেৰা কৰিছিল, যাৰ বাবে তেওঁলোকক সুযোগ দিয়া হৈছিল।

২২. যিমানদূৰলৈকে আপীলকাৰীৰ হৈ হাজিৰ হোৱা অধিবক্তাই সাক্ষীৰ তালিকাত নাম উল্লেখ নকৰা কিছুমান সাক্ষীক পৰীক্ষা কৰা হৈছিল বুলি দিয়া যুক্তি জড়িত হৈ আছে, আমি দেখিবলৈ পাওঁ যে জাৰি কৰা অভিযোৰনামাৰ সৈতে আপীলকাৰীসকলক সাক্ষীৰ তালিকাও যোগান ধৰা হৈছিল। গতিকে এই কাৰ্য্যবিধিত কোনসকল ব্যক্তি পৰীক্ষা হ'ব সেই বিষয়ে আপীলকাৰীসকলে সম্পূৰ্ণৰূপে জ্ঞাত আছিল। অৱশ্যে, সাক্ষীৰ তালিকাত দুজন সাক্ষীৰ নাম বিশেষভাৱে উল্লেখ কৰা হোৱা নাছিল, কিন্তু যেতিয়া আমি সাক্ষীৰ তালিকাৰ কথা কওঁ তেতিয়া এই তালিকাই স্পষ্ট কৰি দিয়ে আৰু প্ৰমাণ কৰে যে সেই তালিকাত ইয়াক স্পষ্টকৈ উল্লেখ কৰা হৈছে যে তালিকাত বিশেষভাৱে উল্লেখ কৰাসকলৰ বাহিৰেও আন কোনো সাক্ষী থাকিব পাৰে।

২৩. (১৯৯৩) ৪ এছ.চি.চি. ৭২৭-ৰ প্ৰতিবেদিত *পৰিচালন সঞ্চালক, ই.চি.আই.এল., হায়দৰাবাদ আৰু অন্যান্য বনাম বি. কৰুণাকৰ আৰু অন্যান্য* গোচৰৰ ৰায় সম্পৰ্কে আমি ইয়াত উল্লেখ কৰিব পাৰো, য'ত এই আদালতে ৰায় দিছে যে যদিহে আৰু যেতিয়ালৈকে পক্ষপাতিত্বৰ সৃষ্টি হোৱা বুলি দেখুওৱা নহয় তেন্তে তদন্তৰ কাৰ্য্যবিধি বিকৃত বা প্ৰাকৃতিক ন্যায়ৰ কোনো ধৰণৰ উলংঘা হোৱা বুলি ক'ব নোৱাৰি। (২০১০) ৫ এছ.চি.চি. ৩৪৯-ত প্ৰতিবেদিত *ভাৰত ৰাষ্ট্ৰ আৰু অন্যান্য বনাম আলোক কুমাৰ* গোচৰতো এই আদালতৰ ৰায় একে আছিল।

২৪. যিমানদূৰলৈকে বিভাগীয় কাৰ্য্যবিধিৰ কথা জড়িত হৈ আছে, বিভাগীয় কৰ্তৃপক্ষই নিৰ্ধাৰিত নিয়মাৱলী অনুসৰি তদন্ত কৰাটো বিভাগীয় কৰ্তৃপক্ষৰ ওপৰত নিৰ্ভৰশীল। বিভাগীয় কাৰ্য্যবিধিৰ

ক্ষেত্রত আদালতৰ ভূমিকা অতি সীমিত আৰু নথিভুক্ত প্ৰমাণৰ বিশদ বিবেচনাৰ ওপৰত ভিত্তি কৰি কৰ্তৃপক্ষই পোৱা ফলাফলৰ ঠাইত আদালতে নিজৰ মতামত বা তথ্য বিকল্প হিচাপে সলাই দিব নোৱাৰে।

২৫. বৰ্তমানৰ গোচৰটোত উচ্চ ন্যায়ালয়ৰ দুখন বিচাৰপীঠে নথি-পত্ৰ পৰীক্ষা কৰি সিদ্ধান্তত উপনীত হয় যে প্ৰাকৃতিক ন্যায়ৰ নীতি উলংঘা হোৱা নাই আৰু সকলো আপীলকাৰীৰ বিৰুদ্ধে অভিযোগ প্ৰতিষ্ঠিত হৈছে আৰু প্ৰদান কৰা শাস্তি অভিযোগ কৰা অপৰাধৰ সৈতে অসমতাপূৰ্ণ নহয়। উক্ত তথ্যসমূহ বিদ্বান একক ন্যায়াধীশ আৰু বিভাগীয় বিচাৰপীঠে লিপিবদ্ধ কৰাৰ পিছত এই আদালতে প্ৰমাণসমূহৰ পুনৰ মূল্যায়ন কৰি নিজৰ তথ্যসমূহ প্ৰতিস্থাপন কৰি বেলেগ সিদ্ধান্তত উপনীত হোৱাৰ কোনো অৱকাশ নাই। উচ্চ ন্যায়ালয়ৰ বিচাৰপীঠে লিপিবদ্ধ কৰা ফলাফলসমূহ সহমতযুক্ত, আৰু ইয়াক সহজে সলনি বা প্ৰত্যাহ্বান জনাব নোৱাৰি।

২৬. আমাৰ বিবেচিত মতামতত, প্ৰমাণৰ পুনৰ মূল্যায়ন কৰা আৰু এটা বেলেগ ফলাফলত উপনীত হোৱাটো ভাৰতৰ সংবিধানৰ ১৩৬ নং অনুচ্ছেদৰ পৰিসৰৰ বাহিৰত হ'ব। গতিকে আমি ধৰি লৈছোঁ যে উচ্চ ন্যায়ালয়ে দিয়া ৰায় আৰু আদেশত কোনো দুৰ্বলতা নাই।

২৭. সেই অনুসৰি, আপীলসমূহৰ কোনো যোগ্যতা নাই আৰু সেইসমূহ খাৰিজ কৰা হয় কিন্তু খৰচৰ ক্ষেত্ৰত কোনো আদেশ দিয়া হোৱা নাই।

ন্যায়াধীশ

[ড° মুকুন্দকম শৰ্মা]

ন্যায়াধীশ

[অনিল আৰ. ডাৱে]

নতুন দিল্লী

৬ ছেপ্তেম্বৰ, ২০১১

অনুবাদক: হৰ্ষদ্বীপ কলিতা, কনিষ্ঠ অনুবাদক, অনুবাদ শাখা, গৌহাটী উচ্চ ন্যায়ালয়

DISCLAIMER

"The translated judgment in vernacular language is meant for the restricted use of the litigant to understand it in his/her language and may not be used for any other purpose. For all practical and official purposes, the English version of the judgment shall be authentic and shall hold the field for the purpose of execution and implementation".

“স্থানীয় ভাষালৈ অনূদিত এই ৰায় গোচৰত জড়িত পক্ষই বুজি পোৱাৰ উদ্দেশ্যে সীমিত ব্যৱহাৰৰ বাবেহে। ইয়াৰ বাদে অন্য ক্ষেত্ৰত অনূদিত ৰূপ ব্যৱহৃত নহ’ব। সকলো ব্যৱহাৰিক আৰু বিভাগীয় কামৰ লগতে ৰায়ৰ কাৰ্য্যকৰীকৰণ আৰু ৰূপায়ণৰ ক্ষেত্ৰতো এই ৰায়ৰ ইংৰাজী সংস্কৰণটোৱেই সঠিক বিবেচিত হব।”